

KOMUNIKACIJSKA FUNKCIJA PSOVKE I PITANJE NJEZINE VULGARNOSTI

Badurina, Lada; Palašić, Nikolina

Source / Izvornik: **Croatica : časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu, 2020, 44, 97 - 114**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.17234/Croatica.64.5>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:727893>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Izvorni znanstveni rad
DOI: 10.17234/Croatia.64.5
UDK: 81'27
81'373.47
179.5
Primljen: 17. V. 2019.
Prihvaćen: 20. IX. 2019.

KOMUNIKACIJSKA FUNKCIJA PSOVKE I PITANJE NJEZINE VULGARNOSTI*

Lada Badurina

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
lbadurin@ffri.hr

Nikolina Palašić

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
npalasic@ffri.hr

Psovka je neizbježan element jezične komunikacije civiliziranih društvenih zajednica, pa stoga upravo začuđuje što se rijetko pojavljuje u znanstvenim pristupima jeziku. Ona je podtip vulgarnosti, a vulgarnost je društveni konstrukt određen kršenjem komunikacijskih obrazaca koje neka jezična i društvena zajednica opisuje kao uljudne.

Psovka se nerijetko vezuje uz tabue, tj. izrasta iz njih, pa je u tom kontekstu potrebno u obzir uzeti i činjenicu da su tabui u neka davna vremena označavali sveto, nedostižno, a ne samo zabranjeno, kako ih danas shvaćamo. Psovka se dakle, možda apsurdno, kao vid tabuiziranog jezika posredno vezuje i uz magiju koju implicira svetost.

U ovome ćemo radu nastojati odrediti odnos između psovke i vulgarnosti, komunikacijsku ulogu pojedinih tipova psovke u domeni razgovornoga diskursa, povezanost psovke i emocija, gramatičke i pragmalingvističke aspekte psovki te domene ljudskoga života na kojima se temelje psovke u pojedinim jezičnim zajednicama.

Ključne riječi: psovka, vulgarizam, tabu, emocije, komunikacija, govorni čin

* Ovaj je rad financiralo Sveučilište u Rijeci projektom uniri-human-18-13 1140.

1. PSOVKA KAO PODTIP VULGARIZMA

Pri pokušaju određenja pojma *psovka* nužno je odrediti na koji se način psovke odnose prema vulgarizmima općenito i mogu li se ta dva pojma upotrebljavati sinonimno. Dakako, postoji velik broj definicija psovke kao i pokušaja njezina razgraničenja od vulgarizama i ostalih oblika „neprihvatljiva” jezika, a najčešće se psovka u svome prvotnome značenju vezuje uz agresivnost ili kakvu drugu snažnu negativnu emociju (usp. npr. Kušar 1966 [1993], Gavran 1962, Pranjković 1999, Jay 1999). Nadalje, „upotrebljavati vulgarizme samo po sebi ne znači i psovati, premda psovanje vrlo često uključuje uporabu vulgarnih riječi i izraza” (Badurina–Pranjković 2016: 232), a s druge pak strane postoje i psovke koje ćemo svrstati u sferu vulgarnoga načina izražavanja iako u sebi nemaju ni jedan leksički element koji bismo označili kao vulgarizam (npr. *A u tri materine!*). Vulgarizmi se pak u svome najjednostavnijem obliku mogu definirati kao one riječi koje proizlaze iz sfere kakva društvenog tabua.

Kako bismo se terminološki i semantički opredijelile te odredile smjer analiziranja jezičnih ostvaraja koje nazivamo psovkom, poslužiti ćemo se ovdje kriterijima koje u svojoj interkulturalnoj lingvističkoj studiji o psovci navodi Ljung (2011: 4). On naime psovkom smatra one govorne činove koji uključuju tabu-riječi (dodajemo, i one govorne činove koji svojom strukturom impliciraju takve riječi čak i kada su one izostavljene); tabu-riječi primjenjuju se u prenesenom značenju, što ih diferencira od pukih vulgarizama; govorni čin koji nazivamo psovkom nerijetko podliježe brojnim leksičkim i sintaktičkim ograničenjima, što uvjetuje *formulaičnost* takva iskaza; temeljna je funkcija psovke reflektiranje govornikovih emocija.

U ovome ćemo se radu dakle s jedne strane osvrnuti na lekseme kojima se psovke konstituiraju, a s druge strane na vrstu (jezičnoga) djelovanja koje psovkom izvodimo. Kao i u drugim verbalnim strukturama i kod psovke je nerijetko slučaj da odnos forme i funkcije nije 1 : 1, tj. da jedna te ista verbalna realizacija ispunjava posve različite komunikacijske svrhe, i obrnuto: jedna se te ista komunikacijska svrha ispunjava različitim verbalnim strukturama.

2. SVEPRISUTNOST PSOVKE U MEĐULJUDSKOJ JEZIČNOJ KOMUNIKACIJI

Donekle je iznenađujuća sama pomisao na to da se psovka ne mora nužno smatrati znakom nedostatka kulture i civiliziranosti, već, upravo suprotno, može ukazivati na njih. Ako je vjerovati Freudu (2010: 296), čovjek se počeo civilizirati u onome trenu kada je odlučio ne pogoditi sugovornika kamenom u znak neslaganja, već je oduška svojoj ljutnji dao verbalnim izričajem. Posve je jasno da taj verbalni izričaj nipošto nije mogao biti blaga i ljubazna riječ ako mu je funkcija bila zamijeniti kamen.

Psovka je tako, barem u jednoj od svojih funkcija, usuđujemo se reći, stara koliko i čovjekov jezični izričaj uopće. Naime u literaturi se psovka nerijetko spominje kao izraz agresivnosti (usp. Aman 1975¹), pa i straha, a iz antropoloških je istraživanja poznato da su upravo kao ekspresija tih emocija nastali prvi, makar i neartikulirani glasovi u razvoju čovjeka, te nije nezamislivo da upravo ono što danas karakteriziramo kao psovku, kletvu ili vulgarnost zapravo predstavlja začetke prajezika. Blisko je tome i Užarevićevo razmišljanje o psovci kao jezgri jezika – ona naime pripada njegovim osnovnim mogućnostima i aspektima te se nipošto ne može smatrati *jezičnim otpadom* ili *nusproduktom* (usp. Užarević 2012: 171). No kako je takav jezični izričaj s vremenom postao društveno stigmatiziran (čime mu je gotovo posve onemogućen ulaz u „profinjen” akademski svijet), ne začuđuje zapravo da su se njime ozbiljnije pozabavili tek malobrojni znanstvenici (iako postoji disciplina *malediktologija*²) te da se psovka nerijetko tematizira tek u rijetkim radovima koji se više mogu tumačiti kao kratak tematski izlet ponekog znanstvenika, a ne kao fokus njegovog znanstvenog rada i/ili kao ozbiljniji predmet njegovih znanstvenih interesa.

Još jedan podatak koji govori u prilog ukorijenjenosti psovke u gotovo podsvjesne sfere čovjekova bića jest i taj da *psovanje kao i slušanje tuđih psovki aktivira dublje i starije dijelove mozga* (Pinker 2008: 187). Naime u istraživanjima poremećaja koji se mogu okarakterizirati kao afa-

¹ Aman (1975: 153) primjerice psovku opisuje kao napadački čin koji se realizira putem uvredljivih riječi, a iz psihološke se perspektive može tumačiti kao završni član tročlana uzročno-posljedičnog lanca. Taj se lanac, pojednostavljeno rečeno, sastoji od frustracije kao uzroka, afekta kao stanja te psovke kao agresivne ekspresije.

² Malediktologija je novija grana psiholongvistike koja se bavi uporabom onih jezičnih elemenata koji se povezuju s negativnim emocijama, dakle uvredama, porugama, psovkama, odnosno svim oblicima emocionalno negativnog načina izražavanja (Hess-Lüttich 2008: 328).

zija primijećeno je da su govornici s različitim tipovima gubitka govornih sposobnosti uglavnom zadržavali sposobnost psovanja. Činjenica da psovke mogu preživjeti govorne poremećaje poput afazije upućuje na zaključak da su tabuizirane riječi pohranjene u obliku gotovih i lako dostupnih formula u desnoj hemisferi mozga (ibid: 188). Takav smještaj psovki u mozgu sasvim sigurno uvjetuje i tijesnu povezanost psovki i emocija – dobro je naime poznato da je desna strana mozga odgovorna za emocije.

Vulgaran se jezik stoga (te psovka kao njegova komunikacijska realizacija) nužno mora sagledati iz perspektive ljudskih emocija, pri čemu se trebamo zapitati koji to točno aspekt pojedinih riječi odnosno izraza služi kao okidač određenih emocija. Kada je o psovci, odnosno vulgarnome jeziku općenito riječ, emocije koje obično vezujemo uz njih negativno su obilježene – radi se o ljutnji, strahu, gađenju i sl. Dakako, postoje i oblici eufemističke uporabe psovke, primjerice kao oznake raznježenosti i suosjećanja (*Jebemu³ miša maloga!*),⁴ ili pak uporabe psovke kao iskaza ugodna iznenađenja (usp. Lučić 2014: 5), naglašavanja nekoga svojstva (*Bilo je jebeno dobro*) ili pak negiranja (*Kurac će doći!* u značenju ‘neće doći’), no u ovome radu takva nam uporaba psovke nije u fokusu razmatranja.

Razmišljajući o emocionalnoj uvjetovanosti psovke, Pinker (2008: 192) tvrdi da se emocije poput straha ili gađenja⁵ ne stvaraju aktiviranjem samih koncepata na kojima se psovka temelji jer leksemi sadržani u njoj imaju obično niz „uljudnih” sinonima, a njihovom se uporabom navedene emocije ne aktiviraju. Jednako se tako te emocije ne aktiviraju ni zahvaljujući fonetskim karakteristikama riječi jer „brojne od njih imaju respektabilne

³ Formulaičnost psovke/psovačkog izraza uzrokom je i kontrakcije *jebemu* < *jebem mu*; također i *jebenti* < *jebem ti*. Potonji se izraz, štoviše, u psovkama javlja i u eufemističkom obliku *jesenti*.

⁴ Spram psovke ovdje se ne kanimo određivati s obzirom na kriterije nepoželjno/poželjno, ružno/lijebo, loše/dobro, nepristojno/pristojno i sl. Naša polazišta nisu naime etička, nego teorijska/lingvistička i – koliko god nam to i samima bilo neobično – vulgarne ćemo i psovačke riječi i izraze ovdje spominjati bez zadržke (točkica, zvjezdica i sl.).

⁵ Još je Darwin (1965) emociju gađenja definirao kao jednu od primarnih emocija, povezanu s osjetom okusa, dok se u nekim psihoanalitičkim studijama (npr. Angyal 1941, u TenHouten 2007) gađenje određuje kao specifična reakcija na otpadne izlučine ljudskoga i životinjskoga tijela. Te primarne emocije inkorporirale su se u moralne kodove, pa stoga ne začuđuje što upravo izlučine (fekalije, mokraća, seksualne izlučine, krv, znoj i sl.) u brojnim kulturama predstavljaju plodno tlo za kreiranje tabua. Snažna komponenta gađenja jest želja da ne dolazimo u dodir s onime što nam se gadi, pa je posve razumljivo snažno ekspresivno značenje psovki koje nam govore da konzumiramo upravo to što nam izaziva gađenje ili za što se pretpostavlja da bi nam trebalo izazivati gađenje (npr. *Jedi govna!*, *Puši kurac!*).

homonime u nazivima životinja, radnji, pa čak i ljudi”. Međutim ono što definitivno ima utjecaja na potencijalno aktiviranje nekih emocija jest *uparivanje određenih značenja i zvukova*. Kako pokazuju psiholingvistička istraživanja, to povezivanje pojedinih riječi s točno određenim emocijama nešto je što svjesno ili nesvjesno učimo tijekom najranijega djetinjstva, što dokazuje i primjer osoba koje su odrasle u bilingvalnim zajednicama, koje izraze svoga drugog jezika nikada ne smatraju jednako snažnima i ekspresivnima kao izraze prvoga jezika (ibid: 196).

3. TABUIZIRANJE JEZIKA

Kada govorimo o tabuu, nužno je na samom početku napomenuti da je on tijesno vezan uz određenu kulturu, štoviše, ona je preduvjet njegova postojanja. Naime kultura određene zajednice određuje koja će se područja ljudskoga života u toj zajednici smatrati tabuom. No bez obzira na konkretne razlike u područjima koja se uz tabu vezuju svim je kulturama zajedničko značenje samoga pojma – riječ je o nečemu o čemu se ne govori, o zabranjenom. U zapadnjačkim društvima u današnje se vrijeme pojam tabua najčešće vezuje uz područja seksualnosti i rasizma (Hughes 2006: 463), no to nije uvijek bilo tako. Naime riječ *tabu* polinezijskoga je porijekla, a njezino ondašnje značenje teško je opisati jer mi danas ne poznajemo koncepte koje je ta riječ svojevremeno označavala (Freud 1950: 21);⁶ značenje s jedne strane nečega zabranjenoga, opasnoga, a s druge strane nečega svetoga dobila je prijenosom u druge kulture i jezike.

Povijesno gledano, tabui su imali tendenciju prijelaza sa sakralnoga na sekularno područje,⁷ a prema nekim mišljenjima tabu čak predstavlja prvi oblik nepisana zakona. Pritom se u početku očekivalo da će osobu koja prekrši neki tabu kazna sustići sama po sebi (dakle očekivala se kazna neke „više sile”), a kasnije je društvo na sebe preuzelo tu zadaću sankcioniranja (ibid: 23).

⁶ Prema Freudovu tumačenju antonim riječi *tabu* u polinezijskome jeziku znači otprilike nešto što je uobičajeno odnosno svima dostupno, na temelju čega se može zaključiti da ja tabu izvorno i ondje značio nešto nedostupno (1950: 22).

⁷ Isto se iz povijesne perspektive dogodilo i sa psovkom, naime i ona se spustila s domena bogova i heroja, te se danas osim u religijskoj domeni pojavljuje u domenama koje govornici nekih ranijih razdoblja ne bi prepoznali kao mogućnost za formiranje psovki (Hughes 2006: 256).

Tabu je u svom prvom društvenom značenju bio vezan prije svega uz magiju putem riječi, posebice u vjerovanju da se određene sile ili stvorenja ne smiju (ili ne mogu) ni izgovoriti, što je pak bilo povezano s uvjerenjem da bi se samim izgovaranjem njihova imena aktivirala moć koju posjeduju. Popis pojava/konceptata obuhvaćenih takvim „strahom od izgovora” poduži je, pa ovdje navodimo samo one na kojima je, možemo reći, upravo izrasla psovka u jezicima čije smo se usporedbe u ovome radu dotakle: Bog, vrag, bolest, smrt, razne izlučine, seksualni čin (usp. Hughes 2006: 462). Zanimljivo je osim toga primijetiti da je odnos između izvanjezičnoga objekta koji se tabuizira i jezičnoga izraza kojim se on imenuje u biti nedeterministički. Naime iako je defekacija nešto što definitivno ulazi u područje tabuiziranoga, ne smatra se svako referiranje na nju vulgarnim jezičnim izražajem, pa ćemo tako izraze tipa *sranje* ili *govno* smatrati neprimjerenima i pomoću njih će se stvarati vulgarni izrazi i psovke, dok to primjerice s riječju *kakica* nikako neće biti slučaj (Bergen 2016: 27).

Psovka se dakle razvila iz društvom propisanih tabua dijelom i zbog straha od nepoznatoga, služila je kao štit od nepoznatoga i neuhvatljivoga, i to upravo onoga neuhvatljivog koje se skrivalo u formulama raznih kletvi (Hess-Lüttich 2008: 329). Kako je psovka postajala sastavnicom svakodnevnoga života, tako su se i pojave koje postaju predmetom psovke uključivale u ljudsku svakodnevnicu, te su s vremenom postale manje mističnima i strašnima. Zanimljivo je pritom uočiti kako s jedne strane tijekom razvitka ljudske civilizacije neke riječi prestaju nositi oznaku tabua, dok istovremeno druge, posve „nevine” riječi dobivaju takvu oznaku. Kako tvrdi Pinker (2008: 187), nehotečne reakcije na tabuizirane riječi mogu djelomično oblikovati jezik, i to tako da se posve nedužne riječi počnu kolokvijalno primjenjivati u vulgarnome značenju, pa onda s vremenom takve riječi polako nestaju iz upotrebe u nevulgarnom kontekstu, primjerice engl. riječ *cunt*, koja se prvi put u zapisanu obliku pojavila 1230. u imenu jedne londonske ulice, što ukazuje na činjenicu da dijelovi tijela u to vrijeme nisu bili predmet tabua i na njih se slobodno referiralo (Wajnryb 2005: 66–67).

Iako je povezanost psovke i tabua istovremeno – paradoksalno – i sama po sebi razumljiva i ne posve uhvatljiva (u smislu da nema izravna prijenosa između psovke i magije vezane uz tabue; moglo bi se zapravo reći da je riječ o kontradikciji jer psovkom upravo činimo ono što je tabuom zabranjeno), evidentno je da se i kod društvene neprihvatljivosti psovke radi o susprezanju od verbalizacije kao i u prvim poimanjima tabua kao neopisive magije. Dakle možemo reći da se ne smatra problematičnom emocionalna osnova

na kojoj je psovka nastala, tj. nije stigmatiziran primjerice bijes, strah, bol, već određena verbalna realizacija tih emocija, što opet neodoljivo podsjeća na najprimitivnija poimanja tabua, naime ona u kojih se pojavnost ne smije imenovati da ne bi zadobila moć. Počiva li možda ta stigmatiziranost psovke na neosvijestenu strahu od poremećaja u ravnoteži odnosno raspodjeli moći u komunikaciji? Je li društvo psovku proglasilo nižim (niskim) stilskim registrom možda upravo zato da bi se osobi koja se takvim jezičnim izričajem koristi unaprijed oduzela (pre)moć koju joj psovka eventualno daje?

4. ŠTO JE ZAPRAVO NEPRIHVATLJIVO U PSOVCU?

Jedno je od logičnih pitanja za svakoga tko se poželi baviti određenjem vulgarnosti i nepoželjnosti psovke svakako i pitanje koji je to točno element pojedinoga jezičnog izraza koji označujemo kao psovku društveno neprihvatljiv. Kako znamo, jezik sam po sebi nema uvredljivo, nepristojno, „loše” značenje (usp. Badurina–Pranjковиć 2016, McEneary 2006), dakle riječ je kao određen jezični znak u tom smislu nevina, no s druge strane, kako tvrdi Katnić-Bakaršić (2012: 27), nema nevina *odabira* diskursa, pa tako nema ni nevina *odabira* riječi.⁸

Iz toga slijedi da je negativna konotacija koju psovka u konkretnome govornom činu dobiva vezana uz ilokucijsku svrhu govornoga čina (usp. Searle 1979: 3), dakle uz govornikovu komunikacijsku namjeru. Naime iako nam je tvrdnja o arbitrarnosti jezičnoga znaka poznata još od vremena ranog strukturalizma, dakle nema nužne povezanosti između jezičnoga izraza i njegova sadržaja (osim, naravno, kada je riječ o sekundarnoj motivaciji), većina je ljudi, kako tvrdi Pinker (2008: 195), ipak intuitivno uvjereni u suprotno. Prema njegovu mišljenju „ljudi tretiraju naziv nekog entiteta kao dio njegova bića, pa se tako sam čin stvaranja iskaza smatra načinom vršenja

⁸ Slično i Timothy Jay jednim od postulata smatra da su psovačke riječi kontekstualno uvjetovane. Tumači naime da nijedna riječ nije inherentno dobra ili loša; njezina *zločestost* može se dovoditi u vezu s uvjetima primjerenosti/prikladnosti i uvredljivosti te pojašnjava da je primjerenost predodređena načinom na koji govornik i slušalac upotrebljavaju riječi u specifičnom socio-psihološkom kontekstu. Slikovito, uvredljive riječi poput *jebati* (engl. *fuck*) mogu biti prikladne u nekim kontekstima (npr. u spavaćoj sobi), ali ne i u drugima (npr. u dekanovu uredu). Naposljetku ovaj autor zaključuje da je nemoguće utvrditi *uvredljivost* pojedine riječi ne propitujući kontekst u kojemu se javlja, i to bez obzira na to što može biti znana njezina *opća* uvredljivost. (Usp. Jay 2000: 148.)

utjecaja na referenta”. U tom su kontekstu molitve i kletve jedan od načina na koji ljudi pokušavaju utjecati na izvanjezične okolnosti u svijetu putem jezika, a za razliku od njih tabui i eufemizmi služe nam kao način na koji pokušavamo ne utjecati na svijet oko sebe (ibid.).

Ako se složimo s tvrdnjom da vulgarne riječi nemaju nikakvu posebnu jezičnu oznaku koja bi ih činila vulgarnima (usp. Kuna 2007: 103–104) te da to obilježje dobivaju tek namjernim govornikovim odabirom, onda se možemo zapitati kakva smisla imaju zamjene za psovke odnosno tzv. eufemizmi.⁹ Drugim riječima, razlikovanje „pravog” vulgarizma i zamjene za vulgarizam u kontekstu se ilokucijske svrhe u potpunosti dokida (posve je svejedno rekli mi *Jebenti!* ili *Jesenti!*). U prilog toj tvrdnji ide i činjenica da postoje određene situacije u kojima su vulgarizmi u potpunosti neprihvatljivi, a u takvim situacijama nećemo koristiti ni eufemističke zamjene (primjerice u akademskoj komunikaciji između profesora i studenata). Nadalje, možemo se pitati na temelju čega se riječ *jesenti* može smatrati eufemističkom zamjenom riječi *jebenti*, odnosno koji to element fonemu /s/ u odnosu na fonem /b/ dijelom oduzima vulgarnu konotaciju (usp. Kuna 2007: 99, Ibrišćević-Čelić 2018: 221–222) – jedini plauzibilan odgovor bio bi: društveni konsenzus.

Psovku kao i vulgarne izraze općenito s pravom smatramo komunikacijskim fenomenom jer s jedne strane taj fenomen nastaje tako da društvo određenom jezičnom izrazu pripisuje oznaku vulgarnoga, nepoželjnoga, a s druge strane taj isti jezični znak u uporabi „uzvraća udarac” svome tvorcu, odnosno pošiljateljev način komunikacije (pa i samog pošiljatelja) svrstava u kontekst socijalno nepoželjnoga ponašanja. Taj nas ambivalentni aspekt razmatranja vulgarnih izraza nužno dovodi do Bourdieove teorije konstrukcije društvenih grupa: naime društvene se grupe konstituiraju oko određenih elemenata kulture, koji konstruiraju društvenu hijerarhiju temeljenu na određenim društvenim vjerovanjima. Kao rezultat procesa konstituiranja hijerarhijskoga odnosa među društvenim grupama stvara se mogućnost identifikacije članova pojedine grupe kao članova upravo te grupe, ali isto-

⁹ Eufemističke zamjene za psovke, kao i psovke same, gotovo da predstavljaju jezičnu univerzaliju – poznate su naime u svim jezicima u kojima je dokazano i postojanje psovke. Tako ćemo primjerice kao eufemiziranu psovku koja prati emociju ljutnje čuti izraze u kojima se eufemizira vulgarna riječ (*Jesenti!*) ili pak izraze u kojima se vulgarna riječ koristi u svome izvornom obliku, ali se izmjenjuje oblik druge riječi uključene u psovku, posebice ako ta riječ predstavlja neki religijski lik (*Jebenti Iruda!*, gdje riječ *Irud* zamjenjuje riječ *Isus*). Poveći broj primjera eufemizama navodi Ignacije Gavran (1962: 15–16).

vremeno ta mogućnost nameće hijerarhijsko pozicioniranje u odnosu prema ostalim društvenim grupama (Bourdieu 1984: 176ff). Slična je situacija s određivanjem uporabe jezičnoga znaka – pripisivanjem određenoga značenja (konotacija) jezični se znak kontrolira na takav način da upravo nameće društvenu strukturu čiji je simbol. Drugim riječima, ako društvo određuje koji se jezični znakovi imaju smatrati nepoželjnima (u kontekstu ovoga rada vulgarnima), onda nužno polariziramo takav jezični znak u odnosu prema jezičnim znakovima koji nemaju te karakteristike, odnosno koji tvore opoziciju, profinjenu komunikaciju. Odlukom o uporabi ovoga ili onoga jezičnoga znaka osoba se, ne nužno hotimično i svjesno, identificira kao pripadnik jedne ili druge društvene grupe, čiji se identitet, između ostaloga, temelji na određenoj uporabi jezika.

5. PSOVKA IZ GRAMATIČKOGA I PRAGMATIČKOGA ASPEKTA

Na prvi se pogled može činiti da psovka zahvaljujući svojim poprilično jednostavnim sintaktičkim obrascima (usp. Badurina–Pranjковиć 2016: 232) iz gramatičke perspektive i ne nudi neke posebnosti na koje bi se istraživanje moglo usmjeriti. Međutim sagledamo li sintaktičku strukturu pojedinih tipova psovke iz komunikacijske perspektive, možemo uočiti barem jednu zanimljivost. Naime svima su nam dobro poznate konstrukcije kojima neku osobu negativno karakteriziramo imenujući je npr. budalom, idiotom, kretenom i sl. U konkretnoj govornoj realizaciji takvi pogrđni izrazi imaju oblik imenice u vokativu, npr. *Idiote!*, nerijetko u kombinaciji s brojem *jedan*, koji ovdje ima ulogu pojačivača/intenzifikatora:¹⁰ *Idiote jedan!* Kako znamo, vokativ u komunikaciji ima ulogu obraćanja, iniciranja komunikacije odnosno pozivanja sugovornika na dijalog. U slučaju izraza tipa *Idiote!* uočavamo gubitak funkcije uz zadržavanje forme, pa možemo reći da su takvi izrazi neka vrsta pseudovokativnih konstrukcija koje se mogu opisati i kao forme pseudoobraćanja jer ne samo da ne pozivaju sugovornika na komunikaciju već nerijetko služe kao indikatori i inicijatori završetka komunikacijskoga procesa. Usporedimo li takve izraze sa sličnima u njemačkom jeziku, vidjet ćemo da oni nužno imaju oblik zamjenica + imenica, npr. *Du Depp!* (*Ti,*

¹⁰ Više o pojačivačima/intenzifikatorima, odnosno aktualizatorima v. u Silić (1992/1993) te Zovko Dinković–Borucinsky (2016).

glupane!) što nas pak navodi na pomisao da je takva konstrukcija zapravo potekla od izjavnoga oblika *Du bist (ein) Depp (Ti si glupan.)* odnosno konstatacije koja je prešla u neki oblik pseudovokativa (usp. D' Avis–Meibauer 2013: 190). Iako to u hrvatskome jeziku nije toliko očigledno zahvaljujući vokativnome nastavku, možemo se složiti s mišlju da je izvorni oblik takvih izraza zapravo izjavan, konstativan, što se očituje u zadržavanju konstativne funkcije, a vokativna forma samo je komunikacijski odabir kojim se ostvaruje ekspresivnost iskaza.

Psovka se osim toga može pojavljivati u različitim drugim rečeničnim i komunikacijskim ulogama, pa tako može primjerice poslužiti kao pojačajna čestica (*Jebote, dođem ja tamo, kad ono...*), prilog (*Bilo je jebeno dobro!*) ili čak kao negacija (*Kurac si ti rekao!*) ili kvantifikator (*Ma imam pun kurac briga*).¹¹

Sagledamo li psovku iz pragmlingvističke perspektive, nužno je moramo razmatrati iz aspekta teorije govornih činova. Pokušamo li je pritom interpretirati kao govorni čin, prvo što uočavamo jest činjenica da joj uglavnom nedostaje propozicijski sadržaj¹² jer psovka nikada nema denotativno značenje sadržano u jezičnim jedinicama od kojih se sastoji. Nepostojanje propozicije upravo je ono što psovci omogućuje brojne varijacije te uzrokuje i njezinu nestabilnost – psovke nastaju i nestaju, društvo stvara nove izraze, već prema okolnostima. Naravno, neke su psovke postojanije od drugih (npr. psovke koje uključuju ženski i muški spolni organ u hrvatskome jeziku, psovke koje uključuju fekalije u njemačkome jeziku i sl.) i upravo one čine okosnicu dosadašnjih istraživanja koja uključuju nacionalni i kulturološki aspekt.

Kao vrsta govornoga čina psovka se bez sumnje svrstava u skupinu ekspresiva (Searle 1979: 15), u koju ulaze primjerice isprika, kondoliranje, čestitanje, zahvaljivanje i izražavanje dobrodošlice. Možemo se zapitati kako to da je ta iz više aspekata stigmatizirana pojava našla svoje mjesto u tako *otmjenu društvu*, odnosno među govornim činovima koji proizlaze upravo iz uljuđena ophođenja. Smatramo da prihvatljiv odgovor nalazimo u Bahtinovoј zamisli o dvoaspektualnosti cjelovite percepcije svijeta, koja je izražena

¹¹ Više o funkcionalnim posebnostima psovke vidi u Janeš 2009. Zanimljivu je klasifikaciju psovačkih oblika s obzirom na njihovu funkciju ponudio britanski/američki antropolog Ashley Montagu (Montagu 1967: 104–106; usp. i Badurina–Pranjaković 2016).

¹² Prema Searlovoj raščlambi govornoga čina na lokuciju, propoziciju, ilokuciju, perlokuciju i stav. Detaljnije o tome vidjeti u Searle 1969: 26 ff.

ambivalentnim supostavljanjem pohvale i psovke, koje pak odgovaraju topografskim vrijednosnim protegama svijeta/kulture – gornjim (visokim) i donjim (niskim). Drugim riječima, „psovka i pohvala *dva su aspekta jednog te istog dvotjelesnog svijeta*”, one čine ambivalentno jedinstvo (Bakhtin 1984: 198, 203; isto i Užarević 2012: 170).

Searleovi kriteriji za klasifikaciju govornih činova, iako komunikacijski orijentirani, ne obaziru se na to pripada li neki jezični izraz višem ili nižem registru; oni u obzir prije svega uzimaju propozicijski sadržaj, ilokucijsku svrhu te smjer prilagodbe s obzirom na riječ i svijet (ibid.). U slučaju ekspresiva ilokucijska je svrha iskazivanje psihičkoga stanja govornika, a smjer prilagodbe s obzirom na riječ i svijet ne postoji. Drugim riječima, ne možemo tvrditi da ekspresivom pokušavamo svijet prilagoditi iskazu (što je primjerice slučaj u direktiva, npr. *Zatvori vrata!*) ni da je iskaz odraz slike svijeta (što je primjerice slučaj u asertiva, npr. *Pada snijeg*). Osim nepostojanja smjera prilagodbe riječi u odnosu na svijet kod psovke nema podudarnosti između propozicije i ilokucijske svrhe. Naime psovka jest u velikom broju slučajeva odraz govornikova psihičkog stanja, ali to psihičko stanje nije iskazano u propoziciji (kao što je slučaj naprimjer u govornome činu *Ispričavam se!*).

Iz pragmlingvističke perspektive možemo razmišljati i o performativnom učinku psovke, no i u tom slučaju potrebne su male modulacije teorije performativa kako ju je opisao Austin (2014: 3). Naime performative shvaćamo kao govorne činove koji ne služe za opisivanje neke radnje, već se njima radnja vrši (tako primjerice i psovka *Jebo ti pas mater!* sasvim sigurno ne opisuje radnju u kojoj neki pas spolno opći s nečijom majkom). No ono što je u tom smislu specifično za psovke jest činjenica da se njima ne vrši radnja iskazana u lokucijskome dijelu govornoga čina jer, kako smo rekli, psovka nema propozicijski sadržaj. Dakle u tom kontekstu psovka jest takav govorni čin, dakle performativ, kojim se i nešto govori i istovremeno se vrši neka radnja, ali to nije ista ona radnja koja lokucijski konstituira taj govorni čin, kao što je primjerice slučaj u performativu *Proglašavam vas vjenčanima!* (gdje se i lokucija i izvršena radnja odnose na činjenicu da su se dvije osobe vjenčale). Psovkom se naprosto iskazuje neki stav, osjećaj ili raspoloženje, odnosno vrši se radnja kletve.

Kako vidimo, u slučaju psovke riječ je o prilično neobičnome govornom činu, koji izmiče postojećim pragmlingvističkim klasifikacijama unatoč vrlo frekventnoj uporabi u svakodnevnoj komunikaciji.

6. Psovka u kontekstu pojedinih jezičnih zajednica

Sasvim se sigurno možemo složiti s tvrdnjom da je psovka u nekim kulturama odnosno nekim jezičnim zajednicama izuzetno frekventan jezični ostvaraj, dok u drugima, istina, postoji, ali se, općenito uzevši, rjeđe koristi. Jednako se tako možemo složiti s tvrdnjom da se obično slabije razvijenim zajednicama pripisuje češća uporaba vulgarizama i psovačkih izraza. Pa ipak, kako smo već ranije konstatirale, ne postoje istraživanja psovki koja bi to potvrdila i možemo reći da se pritom radi tek o impresijama odnosno zaključcima temeljenim na određenim stereotipima.¹³ Međutim postoje razlike u konceptima psovki/vulgarizama, odnosno elementima oko kojih se takvi jezični izričaji konstituiraju. Nekolicina se radova o psovkaма fokusirala upravo na kulturološki kontrastivne konceptualne slike sadržane u psovkaма. Tako primjerice Gauger uspoređuje niz jezika s obzirom na najfrekventniji tip psovki koje se u pojedinom jeziku javljaju te dolazi do pomalo iznenađujućih zaključaka o različitom fokusiranju pri konstrukciji vulgarizama među prostorno vrlo bliskim jezičnim zajednicama. Možda ponajviše začuđuje razlika između nizozemskog i njemačkog jezika – u nizozemskom se jeziku psovke konstituiraju oko koncepta seksualnosti, a u njemačkom oko koncepta koji se temelji na analnim izlučinama (Gauger 2012: 72).¹⁴ Drugim riječima, posve identično značenje pojedine psovke u

¹³ Zanimljivo je ovdje spomenuti da je svestrani hrvatski filolog Marcel Kušar u svojoj *Narodno blago* uvrstio bogat korpus narodnih psovki i kletvi smatrajući ih dakle bogatstvom, *blagom* (usp. Kušar 1993: 118–121). U hrvatskoj je znanosti nadalje poznata i vrlo zapažena studija fra Ignacije Gavrana, u kojoj su, između ostaloga, opisane neke nacionalne/regionalne specifičnosti u uporabi psovki i psovačkih izraza, pa tako posebno u balkanskim zemljama i u Mađarskoj, kod zapadnih i sjevernih Slavena, u zapadnoj Europi (Talijani, Francuzi, Englezi, Nijemci), kod klasičnih i drugih starih naroda, ali i izvan Europe (Turci, Arapi, Kinezi, Japanci, Indijci, Eskimi itd.) (usp. Gavran 1962: 72–99).

¹⁴ Iako se ne kanimo dalje baviti ovom problematikom, želimo naglasiti mogućnost/potrebu razlikovanja dvaju tipova (bludnog) psovanja – seksualnog (spolnog) i analnog. Slovački lingvist L'ubomír Ďurovič konstatira da je „jedina granica [između ta dva tipa psovanja] [...] zapadna granica seksualnog prostora koja se poklapa s granicom Svetog Rimskog Carstva“, a prema češkom autoru Lubomíru Hegeru psovanje u kojem se spominju riječi koje se tiču obavljanja velike nužde i anusa dolazi na scenu tek s protestantizmom (znakovit je naslov njegovog članka – *Zaklejš, a já ti řeknu odkud jsi / Opsuj, a ja ću ti reći odakle si*) (navedeno prema Pilch 2011: 17). O osobitu tipu psovanja kod Čeha (Slovaka, Poljaka i Lužičkih Srba) piše, uostalom, već i Gavran: iako oni posjeduju „naš psovački glagol“, njime se „po pravilu ne služe za psovku“ te nastavlja: „Česi i Slovaci posjeduju niz skatoloških pjesmica i priča. Erotičko-seksualni rječnik kod Čeha je čak prilično bogat, no oni nemaju seksualne, glagolske bludne psovke. [...] Stoga i ne začuđuje, da se – kako to veli Dr. Lj. Jonke – 'izrazi za kletvu i ljutnju kreću kod njih u drugoj sferi'“ (usp. Gavran 1962: 77–78).

jednom se jeziku ostvaruje jezičnim izrazima koji uključuju spolne organe, a u drugom jezičnim izrazima koji uključuju pojmove koji se odnose na tjelesne, poglavito analne izlučine. S druge pak strane Hrvati, koji su u usporedbi s Nijemcima prostorno, jezično i kulturološki jako udaljeni od Nizozemske, imaju velike sličnosti u konstituiranju psovki s Nizozemcima, odnosno inventar se psovki velikim dijelom zasniva na spolnim organima i seksualnosti uopće. Temeljna je pritom razlika između Hrvata i Nizozemaca ta što Nizozemci u svoje psovke uključuju ne samo pogrдне nazive za penis i vaginu, već i ostale dijelove tijela tijesno povezane sa seksualnim činom, pa se tako u njihovim psovkaма spominju *tiet* (dojke) i *hoden* (testisi) (ibid: 73). U skupinu jezika u kojima osnovu za stvaranje psovki tvori koncept seksualnosti ulazi, naravno, i engleski, a nešto su bliži njemačkom konceptu psovanja Francuzi koji svoje psovke temelje na analnom i analnim izlučinama, te Šveđani koji s Nijemcima zajedničko imaju uključivanje vruga u jezične vulgarizme i psovke (ibid: 75).

Do vrlo je sličnih zaključaka došao i autorski dvojac Nübling i Vogel, koji se bavio kontrastivnom analizom psovki i kletvi u njemačkom, švedskom i nizozemskom. Naravno, poput Gaugera, i one su došle do jednakih zaključaka kada je riječ o konceptima iz kojih se crpe najfrekventnije psovke: u njemačkom jeziku prevladavaju psovke koje uključuju izmet i analnost, u nizozemskom one koje uključuju seksualnost (s tim da se u tom jeziku vrlo intenzivno koriste i psovke iz drugih područja, primjerice iz područja bolesti, za što nisu pronašle potvrde u švedskom i njemačkom), a u švedskom dominiraju psovke iz religijskoga koncepta. Za usporedbu, ono što u njemačkom vulgarnom jeziku predstavlja riječ *Scheiße* (sranje), to u švedskom predstavlja riječ *vrag*, koja se u tom jeziku u psovkaма i vulgarizmima realizira trima leksemima: *fan*, *(d)javel* i *satan* (Nübling–Vogel 2004: 25). Osim toga navedene su autorice pokušale nešto više prostora posvetiti razmišljanju zašto su upravo ta područja u određenim kulturama poslužila kao izvorište za stvaranje tabuiziranih izraza. Tako su način konstituiranja psovki pokušale objasniti s religijskoga gledišta – naime činjenica da se švedska kultura psovki temelji na konceptu vruga, a isti koncept nalazimo i u njemačkoj kulturi, mogla bi se tumačiti u kontekstu liberalizma i protestantizma. No u tom slučaju ostaje pitanje što se dogodilo u Nizozemskoj, koja je također protestantska zemlja (ibid: 29).

Još se jedan autor, Alan Dundes, posebice posvetio istraživanju vulgarizama u njemačkom jeziku, pri čemu je, dakako, došao do istih zaključaka kao i prethodni autori: u njemačkom se jeziku vulgarizmi, pa tako i psovke,

u najvećem broju slučajeva konstituiraju oko analnosti i varijacija riječi *Scheiße* (sranje). Pritom on upozorava na činjenicu da se ta riječ upotrebljava i u drugim jezicima, ali ne toliko često, tj. ne u tolikim leksičkim varijacijama i u tolikom rasponu situacija. Primjerice govornici će njemačkoga jezika za predmet koji im se pokvario reći *Scheißding* (usrana stvar), dok će sinonimnu ulogu u engleskom jeziku imati *damn thing* (prokleta stvar); njemački će govornici reći *Scheiß drauf!* (u značenju *dovraga s tim*), dok će se isto značenje na engleskom prenijeti izrazom *The hell with that!*, što je, kako vidimo, sličnije hrvatskom izrazu. Osim toga u njemačkom jeziku postoji potreba za naglašavanjem takvih izraza, što se postiže leksičkom varijacijom koja udvostručuje značenje – *Scheißdreck!* (usrano govno) (Dundes 1987: 25). U hrvatskom se jeziku primjerice takvo pojačavanje postiže kombinacijom leksema iz seksualnoga i analnoga područja – *jebeno sranje!*

Neka istraživanja nadalje pokazuju da se težište psovki ponekad mijenja i unutar jedne kulture protokom vremena i generacijskom smjenom, što je pak uvjetovano društvenom promjenom slabljenja stupnja tabuiziranosti određenoga područja ljudskoga života. Tako su primjerice za Nizozemsku karakteristične seksualne psovke jer je seksualnost ondje bila snažno potiskivana i tabuizirana, a kada se potiskivanje seksualnosti smanjilo, oslobodio se prostor za verbalno referiranje na taj koncept (ibid: 30). Dakako, opsežnija istraživanja na tu temu još uvijek ne postoje, pa se i o razlozima za kulturološke specifičnosti psovke može samo nagađati. Iako se takva pojašnjenja čine prihvatljivima, argumentacija može ići i u suprotnom smjeru: poznato je da čovjeka uvijek privlači ono što je zabranjeno, pa je u tom kontekstu i psovka ekspresivnija ako se odnosi na neko „zabranjeno” područje. Primjerice usporedimo li učestalost vulgarizama i psovki koje se odnose na područje religije u hrvatskome i češkome jeziku (pri čemu je hrvatska kultura poznata kao izraženo katolička, a češka kao više ateistička), uočiti ćemo da u češkom jeziku gotovo da i nema vulgarizama i psovki koje bi se okarakterizirale kao bogohuljenje, dok je hrvatski jezik prepun upravo takvih jezičnih ostvaraja (usp. Pilch 2011: 29).

7. ZAKLJUČAK

Psovke kao jezični konstrukt i njihova uporaba u međuljudskoj komunikaciji, kako smo vidjeli, imaju temelj u kulturološkim aspektima društva. Općenito su povezane s emocijama govornika i (obično) utječu na emocije sugovornika.

Njihova komunikacijska uloga vrlo je diferencirana te se proteže od uvreda, poštapalica, preko popunjavanja praznoga mjesta u rečenici do tepanja. I ne samo to! S jedne strane psovka može indicirati želju za nastavkom komunikacije, a s druge strane ona često, upravo suprotno, označava njezin prekid. Takva njezina multifunkcionalnost (pa time „neuhvatljivost”, a posljedica čega su i poteškoće na koje nailazimo pri pokušaju njezina preciznijega određenja i/ili sustavna opisa) sasvim je sigurno, uz već spomenuti društveni zazor spram takvih jezičnih izričaja, pridonijela činjenici da je psovka prepoznata kao tema, mogle bismo reći, tek zanemariva broja lingvističkih radova. Dakako, slabi su bili uvjeti za proučavanje psovke kao u prvome redu i u najvećoj mjeri ekspresije ljudskih emocija prije tzv. emocionalnoga obrata (Schwarz-Friesel 2007: 1), kojim su se upravo emocije izborile za status predmeta vrijednoga znanstvene pozornosti.

Opće je poznata tvrdnja da je Austinovo djelo *How to do things with words* najavilo lingvistički obrat u smislu shvaćanja jezika kao sredstva kojim se jezična stvarnost ne samo opisuje već i konstituira, na što su se svojim teorijama nastavili Searle i Habermas,¹⁵ zahvaljujući kojima pak znamo da jezičnim djelovanjem nastaju zapravo društvene činjenice. Drugim riječima, mi o svijetu ne govorimo, već govorom konstituiramo društvenu realnost, u kojoj se govor ogleda u uspostavljanju društvene veze s komunikacijskim partnerom (usp. Krämer 2007: 32). U tom kontekstu još više začuđuje činjenica da u jezičnofilozofskim promišljanjima psovki, kao upravo oglednom primjeru fenomena isključivo društvene interakcije, odnosa među sugovornicima i djelovanja jezikom, nije dodijeljeno mjesto kakvo joj pripada. Osim toga možemo postaviti i pitanje kako psovku *pomiriti* s klasičnom jezičnofilozofskom definicijom komunikacije kao konstrukcije društvene interakcije, posebice ako uzmemo u obzir neke njezine realizacije u kojima ona označava upravo suprotnost, dakle destrukciju društvene interakcije.

Iako smo ovime radom nastojale pridonijeti ispravljanju nepravedna zanemarivanja ove zanimljive i raznovrsne jezične (komunikacijske) pojave, kako vidimo, tema još nije nipošto iscrpljena i zapravo se stječe dojam da se svakim pokušajem interpretiranja pojedinoga funkcionalnog aspekta psovke aktivira veći broj novih pitanja negoli što se dobiva odgovora.

¹⁵ Pritom se misli na Searleov doprinos teoriji govornih činova u knjizi *Speech acts* (1969) te Habermasovo djelo *Theorie des kommunikativen Handelns* (1981).

LITERATURA

- Austin, John Langshaw. 2014. *Kako djelovati riječima*, prev. Andrea Milanko, Zagreb: Disput.
- Badurina, Lada, Pranjković, Ivo. 2016. Jezična i pragmatična obilježja psovke, *Romanosloavica*, Serie nouă, vol. LII, br. 2, Bukurešt: Universităţii din Bucureşti, str. 227–235.
- Bakhtin, Mikhail. 1984. *Rabelais and His World*, prev. Helene Iswolsky, Bloomington: Indiana University Press.
- Bergen, Benjamin K. 2016. *What the F*, New York: Basic Books.
- Bourdieu, Pierre. 1984. *Distinction: a Social Critique of the Judgement of Taste*, London: Routledge.
- D'Avis, Franz, Meibauer, Jörg. 2013. Du Idiot/Din Idiot! Pseudo-vocative constructions and insults in German and Swedish, u: Noel, Patrizia, Sonnenberger, Barbara (ur.) *Vocative! Addressing between System and Performance*, Berlin: Mouton de Gruyter, str. 189–217.
- Darwin, Charles Robert. 1872/1965. *The Expression of the Emotions by Man and Animals*, Chicago: Chicago University Press.
- Dundes, Alan. 1987. *Sie mich auch! Das Hinter-Gründige in der deutschen Psyche*, München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Freud, Sigmund. 1950. *Totem and Taboo. Some Points of Agreement between the Mental Lives of Savages and Neurotics*, London, New York: Routledge.
- Freud, Sigmund. 2010. On the psychical mechanism of hysterical phenomena, u: *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, New York: W. W. Norton & Company, str. 287–298.
- Gauger, Hans-Martin. 2012. *Das Feuchte und das Schmutzige. Kleine Linguistik der vulgären Sprache*, München: C. H. Beck.
- Gavran, Ignacije. 1962. *Bludna psovka: povijesno-psihološka studija*, Sarajevo: Udruženje katoličkih svećenika NR BiH.
- Habermas, Jürgen. 1981. *Theorie des kommunikativen Handelns*, 2 sveska, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Hes-Lüttich, Ernest W. B. 2008. HimmelHerrgottSakrament! Gopfridstutz! und Sackzement! Vom Fluchen und Schimpfen – Malediktologische Beobachtungen, u: *Kodikas/Code, Ars Semeiotica*, Volume 31, br. 3–4, Tübingen: Günter Narr Verlag str. 327–337.
- Hughes, Geoffrey. 2006. *An Encyclopedia of Swearing. The Social History of Oaths, Profanity, Foul Language, and Ethnic Slurs in the English-Speaking World*, New York: M. E. Sharpe.
- Ibrišćević, Zvonimir, Čelić, Željka. 2018. Nepristoinost v iazyke – lingvističeskii analiz obshchestvenno okrashennyh slov, u: *Ukrajnistika na Sveučilištu u Zagrebu. Ukrajnistyka v Zagrebs'komu universyteti: 20 rokov*, Zagreb: FF Press, str. 2018–225.

- Janeš, Franjo. 2009. Funktionale Besonderheiten kroatischer Schimpfwörter, u: Kabić Slavija i Goran Lovrić (ur.): *Mobilität und Kontakt – Deutsche Sprache, Literatur und Kultur in ihrer Beziehung zum südosteuropäischen Raum*, Zadar: Sveučilište u Zadru: str. 197–208.
- Jay, Timothy. 1999. *Why We Curse. A Neuro-Psycho-Social Theory of Speech*, Philadelphia, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Katnić-Bakaršić, Marina. 2012. *Između diskursa moći i moći diskursa*, Zagreb: Zoro.
- Krämer, Sybill. 2007. Sprache als Gewalt oder: Warum verletzen Worte, u: Hermann, K. Steffen, Krämer, Sybille, Kuch, Hannes .ur.. *Verletzende Worte. Die Grammatik sprachlicher Missachtung*, Bielefeld: Transcript Verlag.
- Kuna, Branko. 2007. Identifikacija eufemizama i njihova tvorba u hrvatskom jeziku, u: „Fluminensia”, Vol. 19. No. 1, Rijeka, str. 95–113.
- Kušar, Marcel. 1966 [1993]. *Narodno blago: Riječi, fraze, poredbe, poslovice, priče, izrazi od mila i od pošte, pozdravi, čestitke, blagoslovi, pohvale, zahvale, molitve, psovke, kletve, zakletve, tužbalice, pitalice, zagonetke*, Zagreb: Društvo književnih prevodilaca Hrvatske [pretisak Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1993].
- Lučić, Radovan. 2014. Kako to tamo psuju? Vulgarizmi u hrvatskom i nizozemskom: jedan slučaj „lažnih neprijatelja”, izlaganje održano na znanstvenome skupu HDPL-a *Više-jezičnost kao predmet multidisciplinarnih istraživanja*; rad dostupan na: <https://www.google.hr/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=Radovan+Lu%C4%8Di%C4%87+kako+to+tamo+psuju+HDPL>, zadnji pristup 20. 12. 2015.
- Ljung, Magnus. 2011. *Swearing. A Cross-Cultural Linguistic Study*, New York: Palgrave Macmillan.
- McEnery, Tony. 2006. *Swearing in English. Bad language, purity and power since 1586 to the present*, London, New York: Routledge.
- Montagu, Ashley. 1967. *The Anatomy of Swearing*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Nübling, Damaris, Vogel, Marianne. 2004. Fluchen und Schimpfen kontrastiv, u: *Germanistische Mitteilungen* 59, str. 19–33.
- Pilch, Pavel. 2011. *Psovka u hrvatskome i češkome jeziku. Završni rad*, Brno: Masarykovo sveučilište u Brnu. Dostupno i na adresi https://www.academia.edu/5476038/Psovka_u_hrvatskome_i_%C4%8De%C5%A1kome_jeziku; zadnji pristup 13. prosinca 2015.
- Pinker, Stephen. 2008. *The Stuff of Thought. Language as a Window into Human Nature*, London: Penguin Books.
- Pranjković, Ivo. 1999. Vulgarizmi i psovke, u: I. Pranjković. 2010. *Ogledi o jezičnoj pravilnosti*, Zagreb: Disput, str. 115–118.
- Schwarz-Friesel, Monika. 2007. *Sprache und Emotion*, Tübingen-Basel: A. Francke Verlag.
- Searle, John Rogers. 1969. *Speech acts*, Cambridge New York: Cambridge University Press.

- Searle, John Rogers. 1979. *Expression and Meaning. Studies in the Theory of Speech Acts*, Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Silić, Josip. 1992/1993. Aktualizator jedan u hrvatskom jeziku: uvodna razmišljanja, u: *Filologija: časopis Razreda za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, knj. 20/21 .1992/1993., str. 403–411.
- TenHouten, Warren D. 2007. *A General Theory of Emotions and Social Life*, Routledge, London, New York.
- Užarević, Josip. 2012. Fenomenologija psovke, u: J. Užarević, *Književni minimalizam*, Zagreb: Disput, str.167–184.
- Wajnryb, Ruth. 2005. *Expletive deleted: a good look at a bad language*, New York: Free Press.
- Zovko Dinković, Irena, Borucinsky, Mirjana. 2016. On determiners in Croatian from the perspective of Systemic Functional Grammar, u: *Jezikoslovlje* 17.1–2, str. 7–22.

ZUSAMMENFASSUNG

KOMMUNIKATIVE FUNKTION DES FLUCHES UND DIE FRAGE IHRER VULGARITÄT

Der Fluch ist ein unausweichliches Element der sprachlichen Kommunikation in zivilisierten Gesellschaften, und es wundert deswegen, dass er so selten in wissenschaftlichen Analysen beachtet wird. Der Fluch wird als ein Typ der Vulgarität betrachtet, und Vulgarität ist ein gesellschaftliches Konstrukt, das durch die Verletzung der von einer Gesellschaft als höflich verstandenen Kommunikationsmuster entsteht.

Flüche werden häufig auch mit Tabus verbunden bzw. man kann sagen, dass Flüche aus Tabus entstehen, so dass auch die Tatsache in Betracht gezogen werden soll, dass Tabus einst etwas Heiliges, Unerreichbares, und nicht nur Verbotenes, wie es heutzutage oft verstanden wird, bezeichnet haben. Der Fluch als eine Art der tabuisierten Sprache wird also absurderweise indirekt auch mit der von der Heiligkeit implizierten Magie verbunden.

In dieser Arbeit wird der Versuch unternommen, das Verhältnis zwischen Fluch und Vulgarität, kommunikative Funktion verschiedener Fluchtypen in der Domäne des alltagssprachlichen Diskurses, Verbundenheit des Fluchs und Emotionen, grammatische und pragmatische Aspekte des Fluches und Bereiche des menschlichen Lebens, auf denen Flüche in bestimmten Sprachgesellschaften basieren, zu bestimmen.

Schlüsselwörter: Fluch, Fluchtypen, Vulgarität, Tabu, Emotion, Kommunikation